

NOTE ŞI COMENTARII LA UN EPISTOLAR INEDIT: SEXTIL PUŞCARIU – ION MUŞLEA

Cosmina TIMOCE-MOCANU*

Abstract

The paper suggests an analysis of an important moment in the history of Romanian ethnology, namely the institutionalization of such researches in Cluj-Napoca by means of founding the Folklore Archive of the Romanian Academy, from the perspective of the relationships between the main pawns in this process: Sextil Puşcariu and young researcher Ion Muşlea. In achieving the purposes of this paper, I used both classical sources (scientific works of the two), as well as correspondence, an unedited part which Ion Muşlea and Sextil Puşcariu had written between 1925 and 1941.

Keywords: Sextil Puşcariu, Ion Muşlea, The Folklore Archive of the Romanian Academy, correspondence, institutional construction.

Cuvinte-cheie: Sextil Puşcariu, Ion Muşlea, Arhiva de Folclor a Academiei Române, corespondență, construcție instituțională.

Dacă a fost subliniat adesea rolul pe care, imediat după Marea Unire, Sextil Puşcariu l-a avut în instituționalizarea cercetărilor de cultură tradițională la Universitatea „Daciei Superioare” din Cluj¹, este mai puțin cunoscut faptul că Ion Muşlea ar fi avut, probabil, un cu totul alt traiect intelectual fără o „scrisoare lungă și plină de sfaturi

* Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Puşcariu”, Cluj-Napoca – România.

¹ A se vedea, spre exemplu, Dumitru Pop, *Sextil Puşcariu și cultura noastră populară*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj-Napoca, IX (1977), p. 385-395; Ion Cuceu, „Sextil Puşcariu și cultura populară”, în vol. *Întâlniri între filologii români și germani/Deutsche und rumänische Philologen in der Begegnung*. Editori: Arthur Greive, Ion Taloş, Ion Mării, Nicolae Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2003, p. 99-117; Idem, „Structuri instituționale ale Şcolii clujene”, în vol. *Antropologie și studii culturale*. Editori: Alina Branda, Ion Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012, p. 467-483; Idem, „Sextil Puşcariu and the Folklore”, în *Caietele Sextil Puşcariu, I. Actele Conferinței Internaționale „Zilele Sextil Puşcariu”*, ediția I, Cluj-Napoca, 12-13 septembrie 2013. Editori: Eugen Pavel, Nicolae Mocanu, vol. I, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 241-254.

înțelepte”² primită în perioada studenției pariziene de la marele lingvist. Dat fiind acest aspect, restituirea epistolarului Sextil Pușcariu – Ion Mușlea, împreună cu câteva comentarii introductive, se dovedește un demers absolut necesar în încercarea de configurare a relației profesionale și personale dintre cei doi corespondenți, precum și în creionarea contextului instituțional în care această relație s-a construit și a funcționat.

Așa cum îl propunem tiparului în paginile următoare, schimbul epistolar cuprinde 18 scrisori organizate după autori, respectând, în interiorul fiecărei categorii, ordinea cronologică a expediției, precum și un *addendum*: *Raportul asupra tezei de doctorat „Problema Junilor brașoveni în cadrele folclorului” de I. Mușlea*, întocmit de profesorul Sextil Pușcariu la 18 aprilie 1927 și reprodus după originalul păstrat la Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale, Fond 798 (Personalul Universității „Regele Ferdinand”), dosar 143 („Ion Mușlea”). Scrisorile care au circulat înspre Mușlea, cinci la număr (o dactilogramă, o carte poștală și trei scrisori propriu-zise), au fost transcrise după originalele păstrate în Fondul de corespondență al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române”.

Inversând sensul relației epistolare, am transcris 13 scrisori destinate folcloristului, dintre care patru sunt cărți poștale ilustrate, ale căror originale se află la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”³. Dat fiind rolul fundamental pe care Pușcariu l-a jucat în înființarea și oblăduirea Arhivei de Folclor a Academiei Române, extensiunea corespondenței îi poate părea cititorului destul de redusă, însă, dacă ținem cont de faptul că, în textul memorialistic *Din activitatea mea de folclorist*, Mușlea însuși face referire exclusiv la cinci episoade epistolare, trebuie să admitem că dimensiunile reale ale corpusului nu pot fi cu mult diferite.

În ceea ce privește intervalul de corespondență, observăm că, în cei șaisprezece ani scurși din 1925 până în 1941, dialogul se concentrează în

² Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist. Contribuții la cunoașterea mișcării folclorice românești între anii 1925-1965”, în vol. *Arhiva de Folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare 1930-1948*. Ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu. Prefață de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2005, p. 157.

³ Se cuvin mulțumiri cercetătorului Nicolae Mocanu, de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție copiile acestor scrisori.

trei perioade distincte⁴. Prima se întinde între 5 februarie 1925 și 20 iulie 1928, cele șase scrisori tematizând căutările științifice ale unui Mușlea bursier la Paris sau călător în arhivele și muzeele Nordului. În cea de-a doua perioadă, corespondenții își scriu mai des – nouă epistole în intervalul 1930-1932 – chestiuni ce privesc organizarea Arhivei de Folklor a Academiei Române sau publicarea primului număr al buletinului științific al instituției; *coda* acestei perioade o constituie scrisoarea din 9 mai 1936, în chestiunea mutării Arhivei din clădirea Muzeului Limbii Române.

De obicei, Mușlea scrie din Cluj, doar o dată din Bixad, unde se deplasase pentru cercetări de teren cu colegii lingviști, respectiv din Techirghiol-Eforie, unde se afla în concediu de odihnă. Cât despre Pușcariu, pentru această etapă notează într-un singur caz localitatea de expediție, anume Branul natal (19 septembrie 1930). În fine, cele două scrisori schimbate în ultima perioadă (1940-1941) îi găsesc pe autorii lor departe de casă, încercând să recompună în pribegie unele dintre rosturile instituțiilor pe care le-au ctitorit la Cluj: Ion Mușlea se afla, în 1940, în refugiu la Sibiu, cu Arhiva și Biblioteca Universității, iar, în 1941, Sextil Pușcariu conducea, la Berlin, Rumänische Institut in Deutschland.

Un indiciu despre natura relației dintre Sextil Pușcariu și Ion Mușlea găsim la nivelul retoricii corespondenței. În formulele de adresare, primul folosește sintagme exprimând deopotrivă politețe și căldură, precum: „Iubite Domnule Mușlea” și „Dragă Domnule Mușlea”, gradul mai mare de afectivitate fiind propriu scrisorilor de solidarizare cu studentul aflat în căutarea unui rost profesional sau cu directorul la început de parcurs instituțional.

În scrisorile folcloristului, formula inițială preferată – „Stimate Domnule Profesor” – capătă, în ultimele patru documente reproduse, determinantul „mult”. În ceea ce privește formulele de încheiere, Sextil Pușcariu recurge cel mai adesea la semnătură, uneori însoțită de sintagme a căror semnificație este evidentă: „Al d-tale devotat...” și „Cu cele mai călduroase sentimente prietenești...” Mușlea își finalizează scrisorile într-un stil care denotă respectul și recunoștința: „Vă rog să primiți”: „asigurarea deosebitei mele stime”/, „cele mai calde urări de sănătate”/, „cele mai respectuoase salutări”/, „asigurarea recunoștinței mele”/, „asigurarea întregului meu devotament”/, „viile mele mulțumiri și cele mai bune urări”.

⁴ Analiza noastră reia și completează studiul „Sextil Pușcariu și Ion Mușlea în corespondență”, publicat, într-o primă variantă, în *Caietele Sextil Pușcariu, I*, p. 337-348, fără reproducerea corpusului de documente epistolare.

Este evident, încă de la acest nivel, că relația stabilită între cei doi corespondenți a fost una de tip mentor-discipol, o relație zidită nu la catedră, căci Mușlea nu i-a fost propriu-zis student lui Pușcariu. După cum menționa acesta din urmă, realizând *O retrospectivă la împlinirea vârstei de 50 de ani*, Ion Mușlea a fost, alături de Leca Morariu, Nicolae Georgescu-Tistiu, Sever Pop, Ion Breazu, Ștefan Pașca, unul dintre „elevii specializați” crescuți pe lângă Muzeul Limbii Române⁵ și, am adăuga noi, pe lângă Societatea Etnografică Română, în intervalul în care a funcționat (1923-1927). Mușlea a frecventat ședințele de lucru ale celor două structuri instituționale; a publicat note, recenzii și studii în „Dacoromania”⁶; a colaborat, alături de Romulus Vuia, la alcătuirea părții de folclor a chestionarelor Atlasului Lingvistic Român⁷.

Faptul că, în anii studenției clujene a lui Mușlea, Sextil Pușcariu era deja o personalitate științifică de renume, angrenată în construcția instituțională și academică la Cluj⁸, l-a determinat pe viitorul folclorist să-i solicite sfatul și îndrumarea atât în toamna anului 1923, căutându-l înaintea plecării sale la Școala Română din Franța, cât și în perioada petrecută ca bursier la Paris. Astfel, la 5 februarie 1925, aflându-se la Fontenay-aux-Roses, studentul îi adresa lingvistului o scrisoare în care îi mărturisește că, deși a luat „drumul Parisului cu gândul de a face Istoria Artelor”, ceea ce l-ar fi putut transforma într-un „fugar din mijlocul studiilor pe care le făcusem cu D-voastră”, totuși, după „întâile luni de dezorientare și năcazuri”, prilejuite, probabil, și de lipsa profesorilor de specialitate, s-a orientat spre folclor, „cu specială privire asupra literaturii noastre orale în legătură cu cea a popoarelor învecinate”⁹.

⁵ Sextil Pușcariu, „O retrospectivă la împlinirea vârstei de 50 de ani”, în vol. *Memorii*. Ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, p. 777.

⁶ *Un „Tatăl Nostru” necunoscut (1684)*, nr. 4 (1924-1926), partea 2, p. 963-966; *Șcheii de la Cergău și folclorul lor*, nr. 5 (1927-1928), p. 1-50; *Mură la dacoromâni și Iarăși „teleleu”*, nr. 5 (1927-1928), p. 619-621, respectiv p. 621-622.

⁷ Ion Taloș, „Ion Mușlea”, în Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*. Ediție îngrijită, cu studiu introductiv, bibliografie, registrul corespondenței de specialitate, indice de Ion Taloș, vol. I, București, Editura Minerva, 1971, p. X.

⁸ Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 157: „Fără să-mi fi fost profesor – căci făcusem puțină filologie – mă simțeam legat de Pușcariu. Era din «țara» mea (brașovean), mă privise totdeauna cu simpatie. [...] Pușcariu avea cea mai înaltă autoritate între profesorii Facultății de Litere și era cel mai bun organizator științific al nostru: Muzeul Limbii Române, Dicționarul Academiei și Atlasul Lingvistic Român, pe atunci în pregătire, iată atâtea dovezi despre acest mare talent de organizare”.

⁹ Idem, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 5 februarie 1925.

Totodată, expeditorul își însoțea mărturisirea privind opțiunea sa profesională cu prima contribuție folcloristică a anilor parizieni – studiul *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire*¹⁰ – și cu dezvoltarea preocupărilor sale curente „asupra raporturilor baladei noastre populare cu epica sud-dunăreană”¹¹, cercetare dezvoltată, mai apoi, în studiul *La mort-mariage: une particularité du folklore balkanique*¹². În acest context, tânărul folclorist îi scria lui Pușcariu, cu rugămintea ca „în cazul când ați avea vreme, să binevoșiți a-mi comunica părerea D-voastră asupra direcției studiilor mele și să-mi arătați dacă în cadrul folclorului nu vedeți că s-ar putea întreprinde lucrări mai utile și mai binevenite. Vă mărturisesc că aș fi cu deosebire mulțumit dacă, reîntors în țară, aș putea lucra sub direcția D-voastră, eventual chiar la Muzeu”¹³.

Pentru răspunsul Profesorului și pentru mult-așteptatul „cuvânt de aprobare și încurajare”¹⁴, Ion Mușlea și-a exprimat recunoștința nu doar pe moment; la sfârșitul carierei sale îl urmărea încă amintirea acelei scrisori din 8 martie 1925, „lungă și plină de sfaturi înțelepte, mai ales pentru tânărul care eram”¹⁵. Citind studiul *Le cheval merveilleux...*, Sextil Pușcariu i-a admirat autorului „cumpătul și spiritul științific prevăzător” cu care a tratat subiectul, priceperea de a „dezghioaca” „notele esențiale dintr-un material vast”¹⁶.

Acest episod epistolar poate fi relaționat cu ușurință cu un altul care-l plasează pe fondatorul Muzeului Limbii Române în ipostaza de cititor al unui text scris de Mușlea: susținerea tezei cu titlul *Problema Junilor brașoveni în cadrele folclorului. Contribuții la studiul originii lor*, pentru care autorul a obținut, la 28 mai 1927, cel dintâi doctorat acordat, în

¹⁰ Idem, *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire*, în „Mélanges de l'École Roumaine en France” (MERF), Paris, Partie III, 1924, p. 67-110 (în extras: Vălenii de Munte, 1924, 48 p.).

¹¹ Idem, Scrisoare expediată lui Sextil Pușcariu, 5 februarie 1925.

¹² Idem, *La mort-mariage: une particularité du folklore balkanique*, în MERF, Partie I, 1925 (în extras: Vălenii de Munte, 1925, 32 p.).

¹³ Idem, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 5 februarie 1925.

¹⁴ Idem, 6 aprilie 1925.

¹⁵ Idem, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 157. Scrisoarea lui Sextil Pușcariu din 8 martie 1925 ne lasă să înțelegem că de asemenea sfaturi vor fi beneficiat și alți colegi ai lui Ion Mușlea de la Școala Română din Franța: „Spune, te rog, D-lor Giurescu și Nandriș că am primit lucrările pe care mi le-au trimis. Cum n-am ajuns însă să le citesc, nu le pot răspunde încă, căci nu vreau să le scriu numai câteva vorbe gentile fără de a cunoaște lucrările”.

¹⁶ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 8 martie 1925.

spațiul românesc, în „etnografie și folclor” („ethnographia et scientia consuetudinum populorum”)¹⁷, domeniu care, în cele nouă decenii scurse de atunci și până astăzi, nu va mai fi nicidecum înscris pe diplomele candidaților cu lucrări din aria disciplinelor etnologice.

În *Raportul* înaintat Decanatului Facultății de Litere și Filozofie în calitate de referent, profesorul Pușcariu sublinia câteva „calități remarcabile de cercetător” pe care le deținea autorul, între care „tendința de a pătrunde în fondul problemei, fără să neglijeze amănuntele, năzuința de a se documenta cât mai sigur, o cumpanire obiectivă a argumentelor, un cumpăt laudabil în metoda comparativă și evitarea digresiunilor inutile”¹⁸.

Paragraful pare a fi dovada clară că Mușlea își însușise admirabil îndemnul epistolar primit doi ani mai devreme, când pășea în domeniul folclorului comparat: nevoia de a delimita clar obiectul de studiu – adică „să-ți îngrădești bine terenul de activitate” – și de a-l aborda cu prudență metodologică: „La studiile folcloristice mi se pare că acest lucru e mai ales important: să știi să-ți înfrânezi fantezia [...], căci nicăieri mai mult decât aici metoda comparativă nu poate duce la alunecări mai primejdioase și la concluzii mai riscante”¹⁹.

Pușcariu nu uita să menționeze nici condiția absolut necesară pentru demersurile comparatiste, și anume învățarea limbilor străine: „Chiar și cunoașterea limbii engleze îți va fi de un folos mare. [...] Bine ar fi dacă ai învăța și ceva limbi slave de sud (și ceva rusește), apoi neogreaca și albaneza. Fără ele va fi greu să faci folclor comparat, căci în traduceri vei putea consulta numai o infimă parte din lucrările publicate”²⁰.

Dincolo de elaborarea și publicarea propriu-zisă a studiilor de folclor, care „se pot face și mai târziu”, Profesorului i se părea prioritară, la acel moment, cercetarea sistematică și științifică a folclorului, care să pună capăt diletantismului, cercetare cu atât mai necesară cu cât societatea

¹⁷ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj (DJANC), Fond 798 (Personalul Universității „Regele Ferdinand”), dosar 143 („Ion Mușlea”), p. 42 (Diplomă de doctor). Cf. Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 150: „Vreau să relev că acest dintâi doctorat în «etnografie și folclor» din România – pentru traducerea acestui termen în latinește, necesar diplomei, profesorii N. Bănescu și T. Naum au trebuit să-și bată mult capul – a fost trecut la 28 mai 1927, cu prof. Sextil Pușcariu, Fl. Ștefănescu-Goangă (ca specialist în etnopsihologie) și Th. Capidan (ca specialist în probleme balcanice)”.

¹⁸ DJANC, Fond 798, dosar 143 (Sextil Pușcariu, *Raportul asupra tezei de doctorat „Problema Junilor brașoveni în cadrele folclorului” de I. Mușlea*).

¹⁹ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 8 martie 1925.

²⁰ Ibidem.

românească a vremii era într-un proces de prefaceri adânci: „Ceea ce mi se pare la noi, momentan, mai important, este o culegere sistematică de material folcloristic, până ce cântecele n-au pierit cu totul cu drumul de fier și automobilul, pe care Eminescu nici nu-l bănuia, când se temea de civilizația omorâtoare a artei populare. Gândește-te deci, cât ai posibilitatea de a consulta biblioteci bogate și a te întâlni cu oameni de specialitate, la un program științific și metodic cum ar trebui cules folclorul”²¹.

Ca „visuri pentru viitor”, întemeietorul Muzeului Limbii Române nu excludea ca această instituție „să se dezvolte și să îmbrățișeze și folclorul”, mai ales în contextul observației directe, în teren, pentru lucrările viitorului Atlas Lingvistic, când „echipele ce le vom trimite la fața locului ar putea să strângă, pe lângă fapte lingvistice, și material folcloristic și etnografic”²².

Din cauza apropiatei finalizări a stagiului său în străinătate, Ion Mușlea se afla în imposibilitatea să asculte sfatul Profesorului de a-și continua studiile în Anglia, eventual cu sprijinul diplomaților români de-acolo, Marcu Beza și Dimitrie N. Ciotori, chiar dacă, așa cum mărturisea, „cu specialiștii de folklor e adevărat că n-am prea nimerit-o în Franța”²³.

Care era situația? Celebrul Arnold van Gennepe se pensionase, la Sorbona nu se preda disciplina, astfel încât bursierul a putut audia doar cursurile romanistului Mario Roques, preocupat „numai întâmplător de folklor”, iar la École d’Anthropologie „majoritatea profesorilor reprezentau o colecție jalnică de moșnegi”²⁴. În acest context, tânărului folclorist îi rămânea posibilitatea de a urma cursuri la discipline înrudite, precum medievistica profesorului Joseph Bédier de la Collège de France, sau de a învăța, după îndemnul epistolar, limbile slave de sud, cu J. Vaillant și André Mazon, la École des Langues Orientales Vivantes.

Din scrisoarea lui Sextil Pușcariu, destinatarul ei va pune cel mai tare la suflet povăța de a gândi „un program științific și metodic cum ar trebui cules folclorul”²⁵, de unde promisiunea că va reflecta „la colecționarea de material românesc și la studierea metodei care

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ion Mușlea, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 6 aprilie 1925.

²⁴ Idem, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 149.

²⁵ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 8 martie 1925.

trebuie aplicată în această întreprindere delicată”²⁶. În etapa de construcție a acestui program și de căutare a unui model instituțional care să-i permită materializarea lui²⁷, Ion Mușlea a beneficiat de sprijinul financiar al Ministerului Cultelor și Artelor pentru a realiza o călătorie de studii la muzeele etnografice și arhivele din centrul și nordul Europei, în lunile iunie-iulie ale anului 1928.

Rememorând, peste ani, itinerarul acestei excursii de studiu, Mușlea va exprima regretul de a se fi lovit de porți închise și neșansa de a nu-i fi întâlnit pe folcloriștii care lucrau în aceste instituții, datorită faptului că era o perioadă de vacanță: „La Lipsca, pe lângă muzee și biblioteci, am încercat să dau și de un fel de arhivă de folclor, adăpostită într-o cameră de subsol. Bătrânul profesor Eugen Mogk, celebrul mitologist, care o conducea, era însă plecat și deci n-am putut s-o văd. [...] În micul oraș Åbo, am găsit întâia arhivă folclorică așa cum o visam și eu, aceea a suedezilor din Finlanda. În schimb, la Helsinki, n-am avut noroc: toată lumea era plecată în concedii sau în cercetări. Am regretat îndeosebi lipsa lui Kaarle Krohn, căruia aș fi vrut să-i cer unele indicații și lămuriri, să discut înființarea unei secții de «Folklore Fellows» la noi și afilierea ei la Societatea internațională a folcloriștilor. La Helsinki am văzut însă un frumos muzeu de etnografie și folclor, care mi-a plăcut mult mai mult decât imensul Nordiska Museet din Stockholm. Dar acolo am avut norocul să admir cel mai vechi și mai mare muzeu în aer liber din Europa: Skansen-ul”²⁸.

Trecând sub tăcere aceste sentimente de regret, cărțile poștale ilustrate expediate profesorului Pușcariu – din Lipsca, „orașul cărții germane”²⁹, respectiv după ce a văzut „celebrul Skansen al Suedezilor”³⁰ din capitala Finlandei – lasă să ajungă la destinatar doar salutările, urările de sănătate și mărturisirea scopului călătoriei, acela de a studia „cele mai bogate arhive de folclor din lume”³¹.

A doua perioadă a dialogului epistolar restituit și adnotat în cele ce urmează se suprapune, cum am menționat deja, primilor doi ani de

²⁶ Ion Mușlea, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 6 aprilie 1925.

²⁷ Cf. însemnările lui Mușlea păstrate în Mapa 1662/5 din Fondul de Manuscrise al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române”.

²⁸ Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 155-156.

²⁹ Idem, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 11 iunie 1928.

³⁰ Idem, 20 iulie 1928.

³¹ Ibidem.

funcționare a Arhivei de Folklor a Academiei Române, când relației informale mentor-discipol i se adaugă o nouă dimensiune, de data aceasta oficială: din însărcinarea Academiei Române, Sextil Pușcariu devine „supraveghetorul” instituției al cărei director era Ion Mușlea. Mai exact, în exprimarea lui Ion Bianu, președintele înaltului for cultural: „Secțiunea Literară a Academiei, luând în discuție, în ședința de la 27 Maiu 1930, memoriul D-voastre înaintat Academiei de d-l Coleg S. Pușcariu cu scrisoarea sa din 23 Martie 1930, relativ la organizarea culegerii, conservării, publicării materialului folkloric românesc, a hotărât să se întemeieze o arhivă de folklor sub direcția D-voastre. Această arhivă rămâne proprietatea Academiei și va fi depozitată la Muzeul Limbei Române din Cluj. [...] Colegul D-l Sextil Pușcariu este rugat să supravegheze arhiva și publicațiile conduse și tipărite de D-voastră”³².

Ca urmare a acestei decizii, luându-și în serios rolul de „supraveghetor” al Arhivei, Pușcariu a inițiat discuții privind bugetul și planul de activitate al noii instituții, punându-i la dispoziție un sediu, „odaia în care au locuit Pop și Pașca”³³. Ulterior, „când pereții acestei încăperi au fost dărâmați pentru lărgirea sălii de bibliotecă, Arhiva a trecut în casa vecină, cumpărată cu un an mai târziu”³⁴, unde a și rămas, până în 1936, când, devenind director al Bibliotecii Universității, Mușlea solicită mutarea în clădirea acesteia³⁵.

Departa de a fi fost conjuncturală, edificarea Arhivei de Folklor a Academiei Române pe lângă Muzeul Limbii Române avea o logică profundă, pe care Ion Mușlea o intuiuse și o formulase în *Memoriul* înaintat Academiei în 1930, prin intermediul Profesorului: „Pentru instalarea Arhivei la Cluj, pledează și centrul filologic creat aici de Muzeul Limbii Române, bogata lui bibliotecă de specialitate și mai ales ancheta întreprinsă de el în vederea Atlasului Lingvistic al României. Această anchetă recoltează și bogate materiale folclorice, pentru depozitarea și aranjarea cărora instalarea unei arhive folclorice la Cluj e deosebit de binevenită”³⁶.

În formularea lui Sextil Pușcariu, din scrisoarea adresată folcloristului la 26 aprilie 1931, rolul de model instituțional al Muzeului Limbii Române apare creionat astfel: „Arhiva de folklor e pusă – prin

³² Ion Bianu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 15 septembrie 1930.

³³ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 19 septembrie 1930.

³⁴ Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 158.

³⁵ Cf. Idem, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 9 mai 1936.

³⁶ Idem, „Memoriu adresat Academiei Române (1930)”, în vol. *Arhiva de Folklor a Academiei Române*, p. 124.

înglobarea în Muzeu – să profite de organizația acestuia (bibliotecă, colecții, corespondenți, chestionare, legătură cu Atlasul lingvistic etc.) și – poate – și de atmosfera de muncă și de devotament pentru cercetări. Legătura ce s-a făcut între Arhivă și Muzeu nu e numai întâmplătoare – persoana mea, ca reprezentant al Academiei – ci e o legătură organică, căci mii de fire duc de la limbi la folclor”³⁷.

Dacă parcurgem aceste rânduri în lumina celor aproape nouă decenii scurse de când au fost scrise, pare destul de evident că Arhiva de Folclor a „profitat” de înglobarea în Muzeu, în cel puțin trei dintre dimensiunile notate de Sextil Pușcariu.

Prima dintre dimensiuni, subsumabilă enumerației *colecții, corespondenți, chestionare*, este vizibilă în liniile teoretico-metodologice ale Arhivei, schițate de Ion Mușlea în cele două memorii ale întemeierii și în textele-îndemn *Învățătorii și folklorul* (1928), *Apel către intelectualii satelor* (1930) și *Culegeți folklor!* (1930). Conceput sub semnul folcloristicii de urgență³⁸, proiectul arhivistic al lui Mușlea preconiza, într-o primă etapă, desfășurarea unei anchete extensive prin difuzarea a paisprezece chestionare pe problematici specifice, șase circulare și câteva broșuri de îndrumare, pentru uzul unei rețele de corespondenți ai instituției, învățători și învățătoare, preoți, dar și elevi normalști, de pe întreg cuprinsul țării.

Așa cum o dovedesc însemnările păstrate în Mapa 1662/4 din Fondul de Manuscrise al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, aceștia au fost selectați inclusiv dintre cei mai serioși respondenți la chestionarele Muzeului Limbii Române, care se „profesionalizaseră” oarecum pentru cercetarea folclorului la ceea ce Ovidiu Bârlea avea să numească „școala chestionarelor”³⁹.

³⁷ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 26 aprilie 1931.

³⁸ Ion Mușlea, „Memoriu adresat Academiei Române (1929)”, în vol. *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, p. 112: „Niciodată problema cunoașterii poporului de la țară nu s-a pus cu atâta insistență ca în deceniul de după război. Între motive trebuie să numărăm și evidența dezagregării lui în urma exodului de la sat la oraș și a pierderii caracterului patriarhal, prin lățirea cunoștinței de carte și a urmărilor ei. Elementele civilizației noastre țărănești – singura civilizație autohtonă – sunt, astfel, amenințate de pieire. [...] Nici un fel de intervenție sistematică a statului n-a căutat încă să rezolve salvarea literaturii, obiceiurilor și credințelor poporului nostru de la țară”.

³⁹ Trimiterea exactă e la „școala chestionarului Hasdeu”, sub imboldul căreia unii „învățători și preoți au devenit folcloriști” (Ovidiu Bârlea, „B. P. Hasdeu și folklorul”, în Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele B. P. Hasdeu*. Ediție revăzută și întregită de Ioan I. Mușlea, București, Editura Academiei Române, 2010, p. 70).

În plus, în modalitatea efectivă de alcătuire a instrumentelor de anchetă, Mușlea s-a folosit de câteva precedente existente la nivel european (îndeosebi chestionarele generale elaborate de G. Fl. Gomme, André Varagnac, John Meier, Karl Plenzat), dar mai ales de modelele furnizate de Nicolae Densușianu, B. P. Hasdeu și Muzeul Limbii Române, îndeosebi în ceea ce privește „Instrucțiunile pentru culegerea datelor și alcătuirea răspunsurilor”, „Îndrumările practice pentru notarea materialelor folclorice”, cerința completării unei „Foi personale” de către fiecare dintre corespondenți, precum și motivarea acestora prin premii în bani sau prin menționarea contribuției lor în paginile buletinului instituției.

A doua dimensiune – *legătura cu Atlasul lingvistic* – transpare în cealaltă componentă a proiectului arhivistic al lui Ion Mușlea, anume anchetele de teren intensive, desfășurate de specialiști stipendiați, în regiuni care, în linia pe care o preconizase anterior Ovid Densușianu, nu fuseseră studiate până atunci sau constituiau zonele de margine ale românismului. Prima dintre cercetările etnografico-folclorice de acest tip a fost realizată de Mușlea alături de anchetatorii de la Atlasul Lingvistic Român, Sever Pop și Emil Petrovici, după cum rezultă dintr-o ilustrată prin care, la 16 iulie 1930, cei trei îi comunică cu umor lui Pușcariu că „sunt întregi”, tocmai din Bixad, „Karlsbadul Țării Oașului, unde ne-am oprit câteva ceasuri înainte de Cămârzana și Racșa”⁴⁰.

Terenul în Oaș va fi continuat de Mușlea în toamna anului 1930, în satele Călinești, Târșolț și Lechința (Lecînța), respectiv în primăvara anului 1931, în satele Boinești, Bixad și Prilog, iar rezultatele sale vor fi valorificate în monografia *Cercetări folclorice în Țara Oașului*⁴¹. Publicată în numărul inaugural al „Anuarului Arhivei de Folklor”, lucrarea se constituia într-un model de monografie regională, care trebuia, în concepția autorului, să urmărească folclorul unui ținut în toate manifestările sale, subliniind specificul, dar și diferențele față de alte zone, notând variantele, corpusul folcloric fiind precedat de o „privire asupra ținutului și a oamenilor [...], necesară pentru fixarea folklorului în mediul său social”⁴².

În sfârșit, *atmosfera de muncă și devotament pentru cercetări*, cultivată în Muzeul Limbii Române, este a treia dimensiune pe care Sextil Pușcariu o socotea propice dezvoltării Arhivei de Folklor și care, ulterior, i-a prilejuit lui Mușlea colaborări rodnice cu lingviștii,

⁴⁰ Ion Mușlea, Carte poștală ilustrată adresată lui Sextil Pușcariu, 16 iulie 1930.

⁴¹ Idem, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, Cluj, I, 1932, p. 117-237.

⁴² *Ibidem*, p. 118.

cooptați drept stipendiați sau/și autori în paginile „Anuarului Arhivei de Folklor”.

Astfel, Emil Petrovici, cu o bogată experiență de teren dobândită ca anchetator la *Atlasul Lingvistic al României II*, a alcătuit, în calitate de stipendiat al Arhivei, trei lucrări care valorifică cercetările sale pe Valea Almăjului (1934), la moșii din Scărișoara (1935) și la românii de pe Valea Mlavei (1937)⁴³. În aceeași calitate, Vasile Scurtu a anchetat opt sate din județul Satu-Mare (Ugocea Românească)⁴⁴, iar slavistul Ion Pătruț i-a cercetat, între 18 și 27 mai 1941, pe prizonierii români timoceni din armata iugoslavă care fuseseră predați autorităților militare și încartiruiți în patru sate de lângă Timișoara⁴⁵.

Fiecare dintre „muzeiști” a publicat în paginile „Anuarului Arhivei de Folklor” monografiile regionale după modelul oferit de Mușlea, având ca scop „culegerea folklorului și prezentarea lui” și răspunzând imperativului autonomizării folclorului în raport cu filologia: „Culegerile noastre de folklor au fost însoțite aproape întotdeauna, când le-au întreprins oameni de știință, de cercetări filologice. În calitate de disciplină mai veche și oarecum tutelară, filologiei i s-a dat în aceste lucrări locul de cinste, folklorul rămânând mereu pe al doilea plan. Într-adevăr, de cele mai multe ori cercetarea nu s-a făcut pentru descoperirea și studierea diferitelor manifestații folklorice, ci mai mult pentru a avea material dialectologic, iar anumite ramuri, ca de pildă practicile magice și obiceiurile de tot felul, au rămas aproape consecvent nereprezentate în aceste lucrări”⁴⁶.

Totodată, în primele numere ale „Anuarului Arhivei de Folklor”, Ion Mușlea a recuperat și publicat postum două materiale ale fostului vicepreședinte al Societății Etnografice Române, Vasile Bogrea⁴⁷, un articol de antroponimie al lui Ștefan Pașca⁴⁸ și un studiu de etnolingvistică al lui Nicolae Drăganu⁴⁹.

De fapt, chiar publicarea unui buletin științific propriu al instituției după modelul „Dacoromaniei” – „Anuarul Arhivei de

⁴³ *Folklor din Valea Almăjului (Banat)*, III (1935), p. 25-158; *Folklor de la moșii din Scărișoara*, V (1939), p. 111-176; *Note de folklor de la românii din Valea Mlavei (Sârbia)*, VI (1942), p. 1-75.

⁴⁴ *Cercetări folklorice în Ugocea Românească (jud. Satu-Mare)*, VI (1942), p. 123-300.

⁴⁵ *Folklor de la românii din Sârbia*, VI (1942), p. 328-384.

⁴⁶ Ion Mușlea, *Cercetări folklorice în Țara Oașului*, p. 117.

⁴⁷ *Musca columbacă în tradiția noastră populară și istorică*, I (1932), p. 41-45; *Trei probleme folklorice și aspectul lor românesc*, I (1932), p. 47-52.

⁴⁸ *Nume de botez în Țara Olului. Obiceiuri și tradiții*, I (1932), p. 117-115.

⁴⁹ *Cuvinte și obiceiuri*, II (1933), p. 1-19.

Folklor”, din care, în perioada 1932-1945, au apărut șapte numere – a fost îndelung chibzuită cu fondatorul Muzeului Limbii Române, așa cum reiese dintr-o scrisoare adresată de Ion Mușlea lui Ion Bianu, la 10 ianuarie 1931: „În ce privește publicația Arhivei, ne-am gândit, împreună cu d-l profesor Pușcariu, că cel mai potrivit lucru ar fi publicarea unui «Anuar al Arhivei de Folklor», în care să intre studiile de folklor, culegeri, bibliografia amănunțită a publicațiilor folklorice românești (cărți și articole de revistă) de pe unul sau mai mulți ani, cronică și raportul Arhivei pe anul respectiv”⁵⁰.

Grăbită de Sextil Pușcariu tocmai din dorința de a-i face bătrânului președinte al Academiei „o bucurie cât mai curând”⁵¹, apariția primului număr al publicației a generat consultări intense pe o gamă variată de probleme, mergând de la conținutul articolului-program redactat de Mușlea și intitulat *Academia Română și Folklorul* și până la chestiuni de detaliu precum culoarea copertei, copertarea sau nu a extraselor colaboratorilor, poziționarea emblemei Academiei și a numelui redactorului.

Pregătirea numărului inaugural al „Anuarului” a determinat și „una din puținele neînțelegeri”⁵² dintre directorul și supraveghetorul Arhivei, datorită intenției primului de a-l invita pe Ovid Densusianu să publice în paginile acestuia și datorită modului în care Mușlea ortografia lexemul *folklor*, ortografie în care Pușcariu detecta, cel mai probabil, influența aceluiași coleg bucureștean cu care lingvistul avusese o atât de constructivă – din perspectiva posterității – polemică: „De ce scrii folklor cu *k*? E o maimuțarie după franțuzește, care n-are nici o rațiune în limba noastră, în care nu scriem *Knut* sau *daktil*. În *Dicționarul* Academiei – care e bine să se deschidă în cazurile de îndoială – am adoptat forma cu *c*. Ți-aș recomanda să accepți și ortografia *vorbea*, tocmeală etc. și același (la sing[ular]), iarăși etc. Academia le-a admis pentru *Dicționar* și e bine să fie o apropiere cât mai mare între A[rhiva de] F[olclor] și D[icționar]”⁵³.

„Puținele neînțelegeri”, despre care vorbesc memoriile folcloristului, nu au afectat profunzimea relației dintre cei doi intelectuali și nici nu au determinat vreo presiune instituțională sporită din partea lui Sextil Pușcariu. Dimpotrivă, un semn al încrederii profesionale acordate lui Mușlea îl reprezintă consultarea în legătură cu raportul de elaborat la lucrarea lui G. Mădan, în vederea acordării

⁵⁰ Ion Mușlea, Scrisoare adresată lui Ion Bianu, 10 ianuarie 1931.

⁵¹ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 26 aprilie 1931.

⁵² Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 160.

⁵³ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 26 aprilie 1931.

Premiului „Adamachi”⁵⁴, dar mai ales propunerea de a se ocupa de „întocmirea părții românești la bibliografia folklorică a lui Hoffmann-Krayer”⁵⁵, unde România fusese invitată să contribuie prin intermediul germanistului Vasile Gh. Luță⁵⁶. Că încrederea profesională era dublată de una umană, o dovedesc două scrisori prin care folcloristul anunță îndeplinirea unor mici servicii, la solicitarea mentorului său, aflat, pe moment, departe de Cluj: anunțarea listei decanilor aleși la facultățile clujene (4 iunie 1930), respectiv delegarea lui Ion Chinezu cu vizitarea pacientului Valkhoff la o clinică medicală (10 august 1932).

Coda celei de-a doua perioade de corespondență o constituie scrisoarea din 9 mai 1936, care însoțește „adresa în chestiunea mutării Arhivei la Bibliotecă”⁵⁷, operațiune devenită posibilă de vreme ce Ion Mușlea fusese numit, în acel an, directorul Bibliotecii Universității „Regele Ferdinand I”, iar începând cu anul 1932, supravegherea lui Sextil Pușcariu „slăbise [...] mult. Încrederea în mine îi crescuse și, când m-am prezentat cu planul (cuprinsul) celui de-al doilea «Anuar», a spus că nu mai e nevoie să i-l arăt. [...] E adevărat că în rapoartele de activitate ale Muzeului Limbei Române, publicate în «Dacoromania», Arhiva e amintită regulat. De câte ori mă vedea la ședințele Muzeului, Pușcariu mă întreba cum merge, ce face «Anuarul» etc. Și cel puțin o dată pe an, înainte de sesiunea generală a Academiei, îi făceam o dare de seamă amănunțită despre mersul Arhivei și-l rugam să înainteze Secțiunii Literare raportul meu anual”⁵⁸.

O altă dovadă a girului profesional pe care Profesorul i-l acorda directorului Arhivei o constituie solicitarea pe care i-a adresat-o, cândva între anii 1932-1935, de a redacta un memoriu pentru înființarea, în cadrul Facultății de Litere și Filozofie, a unei „conferințe de folklor”, cu scopul de a echilibra orientarea exclusivă asupra culturii materiale, pe care o dăduse Catedrei de etnografie și folclor titularul ei, Romulus

⁵⁴ Idem, 13 martie 1932.

⁵⁵ Ion Mușlea, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 10 august 1931.

⁵⁶ Detalii la Ion Taloș, „Sextil Pușcariu și John Meier în corespondență (1941-1943)”, în *Caietele „Sextil Pușcariu”, III. Actele Conferinței Internaționale „Zilele Sextil Pușcariu”*, ediția a III-a, Cluj-Napoca, 14-15 septembrie 2017, Cluj-Napoca, Editurile Scriptor/Argonaut, 2017, p. 398-405.

⁵⁷ Ion Mușlea, Scrisoare adresată lui Sextil Pușcariu, 9 mai 1936.

⁵⁸ Idem, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 161.

Vuia. Din păcate, așa cum Mușlea va mărturisi peste ani, din acest memoriu „nu s-a ales nimica. Nu cunosc motivele. Pentru ocuparea acestei conferințe se gândea, probabil, la mine. Tocmai din această cauză, nu l-am întrebat niciodată ce rezolvare s-a dat acelu memoriu”⁵⁹.

Mutarea, în 1936, a Arhivei în clădirea Bibliotecii și volumul sporit muncă pe care îl presupuneau, din partea lui Mușlea, lucrările Arhivei, au determinat o tot mai mare distanțare a celor doi intelectuali: „Cu cât trecea vremea, cu atât legăturile Arhivei (și ale mele personale) cu Muzeul Limbei Române au ajuns din ce în ce mai slabe, până ce, cu refugiul Universității la Sibiu și plecarea lui Pușcariu pentru vreo patru ani la Berlin, au devenit aproape inexistente. Între anii 1941 și moartea lui (1948), nu știu dacă am vorbit împreună de 3-4 ori. Niciodată nu uita să mă întrebe cum merge Arhiva”⁶⁰.

Așa se face că, pentru cea de-a treia etapă a dialogului epistolar, se păstrează doar o ilustrată, prin care Mușlea își felicită Profesorul cu ocazia Anului Nou, precum și o scrisoare pe care Pușcariu i-o adresa în calitate de președinte al Institutului Român din Germania, solicitându-i colaborarea pentru realizarea unei cărți de „propagandă românească în străinătate”, o „*Rumänische Volkskunde* de vreo 300 pag.”⁶¹ Lucrarea era planificată să apară la o editură germană, într-o „serie de cărți despre România. Bazate pe informație serioasă științifică, dar lipsite de rigiditatea cărților de specialitate, cu împovărătoare note la subsol, având însă în schimb un număr mare de ilustrații, în text și în afară de text (în negru și în culori), ele se adresează marelui public cult german, care vrea să ne cunoască”⁶². Nu s-a păstrat un răspuns al lui Mușlea la această propunere, însă astăzi știm că proiectul nu s-a materializat.

Nu putem încheia șirul comentariilor făcute în marginea dialogului epistolar restituit, fără a relua mărturisirea făcută de Ion Mușlea, aproape de sfârșitul vieții sale, că fără „supravegherea” lui Sextil Pușcariu sau „părinteasca grijă” a lui Ion Bianu, „n-am fi avut bogatul material în manuscris, cele șapte volume ale «Anuarului Arhivei», numeroasele cercetări pe teren, bibliografia folclorului românesc și cunoașterea folclorului în străinătate”⁶³.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 164.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Sextil Pușcariu, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 15 februarie 1941.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist...”, p. 163.

*

În ceea ce privește editarea documentelor, am preferat dispunerea localității de expediție și a datei după uzanțele actuale ale stilului epistolar – în dreapta paginii, antepuse formulei de adresare –, păstrând, însă, maniera de notare proprie fiecărui expeditor. În situațiile în care data nu era precizată, am reconstituit-o pe baza conținutului, marcând-o între paranteze drepte. Aceleași semne grafice le-am folosit pentru a semnala întregirile de cuvinte, pe care le-am operat spre a înlesni lectura. Am adoptat normele ortografice actuale și am normalizat punctuația, mai ales prin adăugarea semnului virgulei, unde am considerat că fluidizează lectura. Am păstrat majusculele cu care operau autorii în scrierea numelor de instituții și a pronumelor personale. Pentru a facilita receptarea scrisorilor de către cititori, am recurs la note infrapaginale, menite să așeze anumite persoane și evenimente în traiectele personale și profesionale ale lui Sextil Pușcariu și Ion Mușlea.

Sextil Pușcariu către Ion Mușlea

1.

Cluj, 8.III.[19]25

Iubite Domnule Mușlea,

Am primit lucrarea D-tale *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire*⁶⁴ și te felicit pentru ea. Am citit-o cu plăcere și mi-a părut

⁶⁴ V. nota 10.

bine văzând cumpătul și spiritul științific prevăzător cu care ai abordat această chestiune, dezghiocând notele esențiale dintr-un material vast.

La studiile folcloristice mi se pare că acest lucru e mai ales important: să știi să-ți înfrânezi fantezia și să-ți îngrădești bine terenul de activitate, căci nicăieri mai mult decât aici metoda comparativă nu poate duce la alunecări mai primejdioase și la concluzii mai riscante.

Specialitatea pe care ți-ai ales-o e frumoasă și importantă, mai ales pentru noi, Românii, care avem numai încercări de diletanți. Mă îndoiesc însă că la Paris poți găsi ceea ce cauți: mai degrabă aflai în Anglia o școală folcloristică bună. Dacă ai posibilitatea, deci, să mai stai, după Paris, un an în Anglia, fă-o. Chiar și cunoașterea limbei engleze îți va fi de un folos mare. Poate că în Minister se vor găsi oameni care să-ți ajute să capeți o bursă pentru Londra; încearcă să intri în legătură cu Beza⁶⁵ sau Ciotori⁶⁶, care, eventual, ți-ar putea procura un post la legație.

Bine ar fi dacă ai învăța și ceva limbi slave de sud (și ceva rusește), apoi neogreaca și albaneza. Fără ele va fi greu să faci folclor comparat, căci în traduceri vei putea consulta numai o infimă parte din lucrările publicate.

Ceea ce mi se pare la noi, momentan, mai important, este o culegere sistematică de material folcloristic, până ce cântecele n-au pierit cu totul cu drumul de fier și automobilul, pe care Eminescu nici nu-l bănuia, când se temea de civilizația omorâtoare a artei populare. Gândește-te, deci, cât ai posibilitatea de a consulta biblioteci bogate și a te întâlni cu oameni de specialitate, la un program științific și metodic cum ar trebui cules folclorul. Studiile se pot face și mai târziu.

Mă întrebi dacă la Muzeu ar fi o posibilitate de lucru în direcția apucată de D-ta. Deocamdată, cu greu. Avem alte probleme în strânsă legătură cu lingvistica de rezolvat, încât, cu mijloacele actuale, nu ne putem întinde mai mult. Se poate, însă, ca, în viitor, Muzeul să se dezvolte și să îmbrățișeze și folclorul. Mai ales dacă vom face, cum dorim, *Atlasul lingvistic*: Atunci echipele ce le vom trimite la fața locului ar putea să strângă, pe lângă fapte lingvistice, și material folcloristic și etnografic. Dar acestea sunt visuri pentru viitor, în funcție de sprijinul material ce-l vom căpăta. Dacă, însă, te-ai hotărî să faci câte

⁶⁵ Scriitorul Marcu Beza (1882-1949) a îndeplinit misiuni diplomatice la Londra, ca reprezentant consular al Guvernului român.

⁶⁶ Dimitrie N. Ciotori (1885-1965) a fost jurist, om politic și diplomat, care funcționa drept atașat de presă la Legația Română din Londra.

o jumătate de zi filologie, ai putea, cred, ocupa un post la Muzeu, care ți-ar lăsa liberă cealaltă jumătate de zi, pentru folclor. Dar despre aceste lucruri e nevoie să ne înțelegem verbal.

Spune, te rog, D-lor Giurescu⁶⁷ și Nandriș⁶⁸ că am primit lucrările pe care mi le-au trimis. Cum n-am ajuns însă să le citesc, nu le pot răspunde încă, căci nu vreau să le scriu numai câteva vorbe gentile fără de a cunoaște lucrările. Salutări D-lui Tistu⁶⁹.

Al d-tale devotat,
Sextil Pușcariu

2.

Bran, 19.IX.[19]30

Iubite Domnule Mușlea,

Trecând prin București, am dat zor la Academie ca să rezolv chestiunea Arhivei folclorice. Acum primesc știrea că ți se vor trimite 75.000 lei pentru anul în curs (adică jumătate din suma ce ți se pune la dispoziție anual). Desigur că ai primit și adresa Academiei. Te rog fă-ți un plan de lucru pe care să-l discutăm când m-oiu întoarce (la 1 Oct[ombrie]) și pregătește publicația. Eu îți voi pune deocamdată la dispoziție, la Muzeu, odăița în care a[u] locuit Pop⁷⁰ și Pașca⁷¹, iar în noua clădire, pe care sper s-o ridic la primăvară, am pregătit o sală a Arhivei.

Salutări D-nei Mușlea și D-tale.

Sextil Pușcariu

⁶⁷ Istoricul Constantin C. Giurescu (1901-1977) era, la acea dată, coleg cu Ion Mușlea la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses.

⁶⁸ Filologul Grigore Nandriș (1895-1968) a fost și el, timp de doi ani, bursier al Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses.

⁶⁹ Între 1924-1926, Nicolae Georgescu-Tistu (1894-1972) se specializa în studiul bibliografiei la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses.

⁷⁰ Sever Pop (1901-1961), cercetător la Muzeul Limbii Române din Cluj (din 1919), a întreprins anchete dialectologice de teren pentru Atlasul Lingvistic Român, în 301 localități, cu un chestionar de 2160 de poziții (1930-1937), dar și în alte țări europene, Brazilia și SUA.

⁷¹ Ștefan Pașca (1901-1957), cercetător în cadrul Muzeului Limbii Române, a efectuat anchete dialectale la istoromâni pentru Atlasul Lingvistic Român și a colaborat la *Dicționarul limbii române*.

3.

26.IV.[19]31

Dragă D-le Mușlea,

Am cetit *Introducerea*⁷², care cuprinde ceea ce trebuie spus. Trimite-o lui Bianu⁷³, căruia îi voi scrie și eu. Tocmai primii de la el o scrisoare în care îmi arată că e din zi în zi tot mai slab. Să-i facem o bucurie cât mai curând cu această publicație, căreia îi poartă atât interes.

De ce scrii folklor cu *k*? E o maimuțarie după franțuzește, care n-are nici o rațiune în limba noastră, în care nu scriem Knut sau daktil. În *Dicționarul* Academiei – care e bine să se deschidă în cazurile de îndoială – am adoptat forma cu *c*. Ți-aș recomanda să accepți și ortografia vorbea, tocmeală etc. și același (la sing[ular]), iarăși etc. Academia le-a admis pentru *Dicționar* și e bine să fie o apropiere cât mai mare între A[rhiva de] F[olclor] și D[icționar].

La pag[ina] 6, la sfârșitul aliniatului prim, s-ar putea spune că Arhiva de Folclor e pusă – prin înglobarea în Muzeu – să profite de organizația acestuia (bibliotecă, colecții, corespondenți, chestionare, legătură cu *Atlasul lingvistic* etc.) și – poate – și de atmosfera de muncă și de devotament pentru cercetări. Legătura ce s-a făcut între Arhivă și Muzeu nu e numai întâmplătoare – persoana mea, ca reprezentant al Academiei –, ci e o legătură organică, căci mii de fire duc de la limbi la folclor.

Cu sănătate!

Pușcariu

4.

Cluj, 13.III.[19]32

Dragă Domnule Mușlea,

Îți trimit colecția folclorică G. Mădan, care a fost prezentată la Premiul „Adamachi”. Te rog cercetează-o și spune-mi ce raport trebuie să fac.

Cum stai cu *Buletinul* Arhivei?

Al d-tale devotat,

S. Pușcariu

⁷² E vorba despre studiul *Academia Română și folklorul*, scris de Ion Mușlea pentru primul număr al „Anuarului Arhivei de Folklor”.

⁷³ Ion Bianu (1856-1935), filolog și bibliograf, era, la acea dată, președintele Academiei Române și principalul protector al Arhivei de Folklor.

5.

Berlin, 15 februarie 1941

Dragă Domnule Mușlea,

O mare casă de editură din Germania vrea să îngrijească, sub tipărirea Institutului Român, o serie de cărți despre România. Bazate pe informație serioasă științifică, dar lipsite de rigiditatea cărților de specialitate, cu împovărătoare note la subsol, având, însă, în schimb un număr mare de ilustrații, în text și în afară de text (în negru și în culori), ele se adresează marelui public cult german, care vrea să ne cunoască.

Ni se cere mai ales o *Rumänische Volkskunde* de vreo 300 pag[ini]. N-ai vrea d-ta s-o scrii, singur sau în colaborare cu d-șoara Netoliczka⁷⁴? În cazul al doilea, ați putea să vă împărțiți capitolele, rămânând ca dânsa să facă și traducerea textului d-tale.

Pentru munca d-voastră, ați primi un onorariu convenabil și vi s-ar restitui și cheltuielile împreunate cu procurarea fotografiilor sau desenelor. Ca desenator l-ai putea utiliza pe d-l Tarnavski⁷⁵ de la Muzeul Limbii Române.

Te rog scrie-mi cât mai neîntârziat dacă te poți angaja la această lucrare, care te va face cunoscut în străinătate, și, în caz afirmativ – precum sper –, cât timp îți trebuie pentru pregătirea ei. Gândește-te, te rog, că necesitatea de a face o propagandă românească în străinătate este atât de mare încât ne silește pe toți să lăsăm momentan pe planul al doilea orice alte preocupări științifice. Tocmai pe terenul artei populare trebuie să se vadă că ceea ce ungerii dau ca al lor este, de fapt, românesc.

Cu cele mai călduroase sentimente prietenești,

Sextil Pușcariu

Președintele Institutului Român din Germania

D-Sale D-lui Ion Mușlea, Directorul Bibliotecii Sibiu,
Str. Carmen Sylva, Universitate

⁷⁴ Luise Treiber-Netoliczka (1893-1974) era cercetătoare la Muzeul Etnografic al Ardealului, unde a realizat, între altele, o importantă colecție de fotografii-document.

⁷⁵ Ipolit Tarnavski (1.03.1894-?) a fost, între anii 1938-1941, directorul Școlii Normale din Cernăuți, iar după refugiu cercetător la Muzeul Limbii Române din Cluj, în colectivul însărcinat cu elaborarea *Dicționarului limbii române*.

Ion Mușlea către Sextil Pușcariu

1.

Fontenay-aux-Roses, 5 Febr[uarie] 1925

Stimate Domnule Profesor,

La plecarea mea din țară, în toamna anului 1923, D-voastră lipseați din Cluj și așa s-a întâmplat că nu v-am putut vedea, cum aș fi dorit. Pe vremea aceea, de altfel, luam drumul Parisului cu gândul de-a face Istoria Artelor, așa că m-ați fi putut considera, cu drept cuvânt, ca un fugar din mijlocul studiilor pe care le făcusem cu D-voastră. Ajuns aici, însă, și după întâile luni de dezorientare și năcazuri, am renunțat la planurile cu care venisem, pentru a mă îndrepta spre folclor, studiu cu care mă ocupasem puțin și în țară. Încercarea din broșura alăturată, pe care Vă rog să o primiți ca un omagiu respectuos al fostului elev, arată o față a chestiunilor cu care mă ocup.

Profesorii de specialitate îmi lipsesc însă aici. Posibilitatea de a sta puțin de vorbă cu dl. Bogrea⁷⁶, astă-toamnă, mi-a căzut foarte bine. Dl. Oprescu⁷⁷ îmi scrisese prin octomvrie că și D-voastră o să vă întoarceți prin Paris. Gândul că V-aș putea vedea și cere oarecare sfaturi și directive mă umplea de bucurie.

Neputând avea norocul acesta, țin să vă spun măcar că mă pregătesc pentru studii de folclor, cu specială privire asupra literaturii noastre orale în legătură cu cea a popoarelor învecinate. Deocamdată lucrez la o teză asupra raporturilor baladei noastre populare cu epica sud-dunăreană⁷⁸, pe care aș vrea să o continuu în țară. Ceea ce v-aș ruga ar fi, în cazul când ați avea vreme, să binevoiți a-mi comunica părerea D-voastră asupra direcției studiilor mele și să-mi arătați dacă în cadrul folclorului nu vedeți că s-ar putea întreprinde lucrări mai utile și mai binevenite. Vă mărturisesc că aș fi cu deosebire mulțumit dacă, reîntors în țară, aș putea lucra sub direcția D-voastră, eventual chiar la Muzeu.

⁷⁶ Fondator, alături de Sextil Pușcariu, al Muzeului Limbii Române (1919) și al Societății Etnografice din Cluj (1923), lingvistul Vasile Bogrea (1881-1926) era profesor la Catedra de Limbi Clasice a Facultății de Litere și Filozofie a Universității din Cluj.

⁷⁷ George Oprescu (1881-1969), istoric și critic de artă, era secretarul Comisiei pentru Cooperare Intelectuală, cu sediul la Paris.

⁷⁸ E vorba de *La mort-mariage: une particularité du folklore balkanique*, care va fi publicată, apoi, în MERF, Partie I, 1925 (în extras: Vălenii de Munte, 1925, 32 p.).

Mulțumindu-vă pentru bunăvoința pe care mi-ați arătat-o întotdeauna, Vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime.

Ion Mușlea

2.

Fontenay-aux-Roses, 6 Aprilie 1925

Stimate Domnule Profesor,

Scrisoarea D-voastră mi-a adus ceea ce un tânăr în situația mea așteaptă mai mult decât orice: un cuvânt de aprobare și de încurajare. Nu știu cum v-aș putea mulțumi pentru el și pentru sfaturile pe care mi le dați!

La colecționare de material românesc și la studierea metodei care trebuie aplicată în această întreprindere delicată mă gândisem și eu. Acum, că am și îndemnul D-voastră, o să-i dedic necondiționat câteva săptămâni de cercetări.

Cu specialiștii de folklor e adevărat că n-am prea nimerit-o în Franța. Și ce rău îmi pare că la Școala engleză pe care mi-o recomandați mi-e imposibil să mă gândesc, deocamdată cel puțin. Așa că, stagiul meu la Paris terminându-se la toamnă, în septembrie voi fi la Cluj. Atunci vă voi vedea fără îndoială, și D-voastră îmi veți spune poate mai amănunțit de posibilitatea de a lucra în cadrele Muzeului. Nădăjduiesc că data aceasta nu va fi prea târzie pentru înțelegerea verbală de care-mi scrieți că ar fi nevoie.

În așteptarea zilei în care Vă voi putea mulțumi în persoană, Vă rog să credeți în recunoștința ce Vă păstrez și să primiți cele mai calde urări de sănătate.

Ion Mușlea

3.

Cluj, 3 Martie 1927

Adeveresc că am primit de la Dl. profesor Sextil Pușcariu catalogul Bibliotecii Zarifopol⁷⁹.

Ion Mușlea

⁷⁹ Paul Zarifopol (1874-1934), istoric și critic literar, publicist și eseist, publicase, în 1926, volumul intitulat *Din registrul ideilor gingașe*.

4.

Lipsca, 11.VI.[1]928

Din orașul cărții germane, unde m-am oprit câteva zile în călătoria mea de studii, Vă doresc, stimat Dle. Profesor, întrămare cât mai grabnică și vacanțe plăcute.

I. Mușlea

Monsieur Sextil Pușcariu
23, Str. Elisabeta, Cluj, Rumănian

5.

Helsinki, 20.VII.[1]928

Din capitala Finlandei, unde, după ce am văzut celebrul Skansen al Suedezilor, am venit să studiez cele mai bogate arhive de folklor din lume, vă rog să primiți cele mai respectuoase salutări.

Ion Mușlea

Fotografia reproduce frumosul Muzeu Etnografic al Finilor.
Monsieur Sextil Pușcariu
23, Str. Elisabeta, Cluj, Roumanie

6.

Luni, 13.I.[1]930

Stimate Domnule Profesor,

Fiind informat că Prof. Traian Popp⁸⁰ a intervenit la dl. Barbul⁸¹ pentru amânarea Ședinței Comisiei Bibliotecii pentru *vineri*, Vă rog să vă opuneți, dacă veți fi întrebat, acestei propuneri (dat fiind mai ales că Dv. vreți să plecați miercuri la București). Directorul a răspuns d-lui

⁸⁰ Traian Popp (1885-1960) era profesor la Catedra de Drept și Procedură a Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj și, în anul universitar 1929-1930, delegat în Comisia Bibliotecii. Cf. *Comisia Bibliotecii*, în „Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj pe anul școlar 1929-30”, Cluj, 1930, p. 40.

⁸¹ Filologul Eugen Pavel Barbul (1875-1960) a fost primul director român al Bibliotecii Universității din Cluj.

Popp că afacerea amânării ședinței să o aranjeze cu d. Hațieganu⁸², președintele Comisiunii.

Ion Mușlea

7.

4.VI.[1930]

Stimate Domnule Profesor,

Lista noilor decani, pe care era vorba să v-o comunic, este următoarea:

Grimm⁸³

Angheluță⁸⁴ (științe)

Papilian⁸⁵ (medicină)

P. Poruțiu⁸⁶ (drept)

Ea nu putea să-mi fie mai favorabilă. Faceți, deci, cum credeți că e mai bine.

Dacă aveți vreo știre în legătură cu Arhiva de folklor, Vă rog să mi-o comunicați.

Îmi cer iertare pentru felul în care vă scriu și vă rog să primiți asigurarea recunoștinței mele.

Ion Mușlea

⁸² Emil Hațieganu (1878-1959), profesor de Procedură Civilă și prorector al Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj, era președintele Comisiei Bibliotecii, din care mai făceau parte: Traian Popp (delegatul Facultății de Drept), Titu Vasiliu (delegatul Facultății de Medicină), Sextil Pușcariu (delegatul Facultății de Litere), Gheorghe Spacu (delegatul Facultății de Științe), Eugen Barbul (directorul Bibliotecii) și V. Lupan (bibliotecar). Cf. *Comisia Bibliotecii*, p. 40.

⁸³ Petre Grimm (1881-1944), profesor de Limba engleză, a fost, în anul universitar 1930-1931, decanul Facultății de Litere și Filozofie a Universității din Cluj.

⁸⁴ Theodor Angheluță (1882-1964) era profesor de Algebră la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, decan al Facultății de Științe în anul universitar 1930-1931.

⁸⁵ Profesorul Victor C. Papilian (1888-1956), anatomist și scriitor, fusese numit decanul Facultății de Medicină și Farmacie a Universității clujene.

⁸⁶ Avocatul Petre Poruțiu (1884-1951), profesor de Drept comercial, a fost decanul Facultății de Drept din cadrul Universității „Regele Ferdinand I” din Cluj, între anii 1924-1925 și 1930-1931.

8.

16.VII.[1]930

De la Bicsad – Karlsbadul Țării Oașului – unde ne-am oprit pe câteva ceasuri între Cămârzana și Rața, Vă rog să primiți cele mai bune salutări ale devotatului Dv.

Ion Mușlea

Pop⁸⁷ și Petrovici⁸⁸ mă roagă să Vă comunic că sunt întregi.
D-Sale Domnului Sextil Pușcariu, profesor universitar
Bran, jud. Brașov

9.

Tekirghiol-Eforie, 11.VIII.[1]931
Sanatoriul Eforiei

Mult Stimat Domnule Profesor,

Am primit rândurile D-voastră trimise împreună cu scrisoarea d-lui Luța⁸⁹ și mă grăbesc să Vă comunic că i-am scris la Berlin, anunțându-l că iau asupra mea întocmirea părții românești la bibliografia folklorică a lui Hoffmann-Krayer⁹⁰. De altfel, la lucrul acesta mă gândisem mai demult și mă interesasem la dl. Gorovei, al cărui nume îl văzusem citat în prefața ultimului volum, în calitate de colaborator pentru folklorul nostru. (D-sa mi-a răspuns însă că n-are cunoștință de o astfel de lucrare). M-am gândit apoi ca, la toamnă, să intru în legătură cu redactorii bibliografiei în chestiune. Scrisoarea d-lui Luța e foarte bine venită, scutindu-mă de anumite formalități.

⁸⁷ V. nota 70.

⁸⁸ Lingvistul Emil Petrovici (1899-1968) era cercetător în cadrul Muzeului Limbii Române.

⁸⁹ Vasile Gh. Luța (1882-1942) era lector de Limba și literatura română la Seminarul de Filologie Romanică al Universității din Berlin, condus de Ernst Gamillscheg, și autor al unui doctorat cu titlul *Die deutschen Volkslieder auf Napoleon I von seinen Anfängen bis zum Beginn der Befreiungskriege*, susținut cu profesorul Julius Petersen. Cf. Irina Matei, Lucian Nastasă-Kovács, *Cultură și propagandă. Institutul Român din Berlin (1940-1945)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018, p. 221.

⁹⁰ Folcloristul elvețian Eduard Hoffman-Krayer (1864-1936) coordona, din 1917, *Internationale Volkskundliche Bibliographie*.

Nădăjduiesc că, până în septembrie, dl. Luța îmi va trimite amănunte asupra colaborării mele, pe cari vi le voi comunica și D-Voastră. Vă mulțumesc că, și cu acest prilej, mi-ați făcut cinstea să vă gândiți la mine și vă rog să primiți cele mai bune urări pentru vacanță, precum și asigurarea întregului meu devotament.

Ion Mușlea

10.

Academia Română. Arhiva de Folklor

Cluj, 17 Maiu 1932

Strada Elisabeta, 23

Mult Stimat Domnule Profesor,

Vă trimit exemplarul din „Anuarul Arhivei”, așa cum a fost vorba, precum și o listă a chestiunilor în legătură cu forma definitivă a copertei și extraselor acestei publicații, chestiuni asupra cărora Vă rog să hotărâți împreună cu dl. Prof. Bianu.

1) Se aprobă întocmai forma și culoarea copertei actuale? (În cazul contrar, cari ar fi schimbările de făcut?)

2) Pe copertă trebuie să figureze emblema Academiei? (În acest caz, rog să mi se trimită de urgență).

3) Toate extrasele vor avea copertă sau numai cele mai mari de o coală?

4) Cum să se indice pe diferitele extrase (pe cele cu copertă și pe cele fără) că sunt „extrase” din „Anuarul Arhivei”?

5) Să se dea numele redactorului „Anuarului” pe copertă sau indicația de pe verso-ul ei e suficientă?

În nădejdea că-mi veți aduce de la București vești bune în privința Arhivei, Vă rog să primiți asigurarea devotamentului meu.

Ion Mușlea

11.

10.VIII.[1]1932

Mult Stimat Domnule Profesor,

Poștala Dv. din Karlsbad mi-a sosit chiar în dimineața plecării spre Brașov. Mi-a fost, astfel, imposibil să cercetez pe dl. Valkhoff la Clinică și

am crezut că e bine să încredințez această însărcinare lui Chinezu⁹¹, căruia i-am trimis scrisoarea Dv. Nădăjduiesc că dânsul a putut da toate relațiile necesare dlui. Valkhoff, cu care, dacă nu mă înșel, are legături mai vechi.

Vă scriu de la „Plaiul Foi” – câteva ceasuri de la Zărnești –, unde cred să mai rămân vreo două săptămâni, spre a fi la sfârșitul lui august la Cluj.

Vă rog să primiți cele mai bune urări de la al Dv. devotat,

Ion Mușlea

12.

Academia Română. Arhiva de Folklor

Cluj, 9 Mai 1936
Strada Elisabeta, 23

Mult Stimate Domnule Profesor,

Conform înțelegerii de ieri, Vă trimit adresa în chestiunea mutării „Arhivei” la Bibliotecă, cu rugămintea să o iscăliți și să o dați omului ce v-a adus-o.

Vă rog să primiți viile mele mulțumiri și cele mai bune urări.

Ion Mușlea

13.

[1 ianuarie 1940?]

Mult Stimate Domnule Profesor,

Vă rog să primiți cele mai bune urări de Anul Nou.

Ion Mușlea

D-Sale Domnului Prof. Sextil Pușcariu
Cluj, Str. Elisabeta, 23

⁹¹ Ion Chinezu (1894-1966), critic literar și traducător, susținuse, în anul 1930, teza de doctorat cu titlul *Aspecte ale literaturii maghiare din Ardeal (1919-1929)*, pentru care Sextil Pușcariu fusese raportor.

Addendum

Raport asupra tezei de doctorat

„Problema Junilor brașoveni în cadrele folklorului”

de I. Mușlea

Dl. Mușlea studiază obiceiul „Junilor” brașoveni și caută să precizeze originea lui din punct de vedere folcloristic. Combate părerea celor ce vedeau în „Juni” restul unei organizațiuni militare, arătând că predecesorii săi au făcut greșeala de a-și aținti întreaga lor atenție asupra datinelor din ziua de Miercuri după Paști și că au dat prea multă importanță unor numiri ca „vătaf”, „armaș” etc., care se găsesc și la alte obiceiuri similare sau sunt, în parte cel puțin, de origine recentă.

Dacă, în combaterea părerilor emise până acum, dl. Mușlea izbutește a ne convinge, nu este în stare – din cauza lipsei informațiilor pentru vremile trecute și a întinericului ce domnește încă cu privire la originea „Trocarilor” din Brașov – să dea o soluție definită problemei „Junilor”. Cunoscând câteva amănunte foarte caracteristice, precum aruncarea în țol, bradul împodobit, „măscăriciul” Junilor și împodobirea cailor cu „presine”, dl. Mușlea stabilește o înrudire – poate prin contaminare – cu obiceiurile de primăvară, asemănătoare cu cele ale Călușarilor noștri și cei bulgari și scoate la iveală coincidențe cu „borița” ceangăilor din Săcele.

Ceea ce rămâne din acest studiu ca achiziție sigură este constatarea că „Junii” sunt, la origine, o tovărășie de tineri. Dată fiind influența mare exercitată de Sași asupra Românilor brașoveni, se atrage atenția asupra unor tovărășii analoge ale tineretului săsesc, care au putut influența pe Juni.

Studiul d-lui Mușlea, deși nu izbutește să dezlege problema „Junilor”, e totuși o contribuție serioasă la dezlegarea ei. Candidatul dovedește câteva calități remarcabile de cercetător, precum tendința de a pătrunde în fondul problemei, fără să neglijeze amănuntele, năzuința de a se documenta cât mai sigur, o cumpănire obiectivă a argumentelor, un cumpăt laudabil în metoda comparativă și evitarea digresiunilor inutile. Din cauza acestor calități, autorul apare ca un cercetător serios și bine informat, într-o disciplină – folclorul – care, la noi, ca și aiurea de altfel, se face în mare parte prea adesea în mod diletantic.

Teza îndeplinește condițiile pentru ca dl. Mușlea să fie admis la examenul oral de doctorat.